

1. Strategaeth Dreftadaeth newydd Wrecsam 2018-2028

1.1. Y Weledigaeth

‘Galluogi llawn botensial ein treftadaeth i ffynnu, fel y gall gyfrannu cymaint â phosibl a chyfoethogi pob agwedd ar fywyd yn y Fwrdeistref Sirol, er budd y trigolion lleol ac ymwelwyr fel ei gilydd.’

1.2. Datganiad Cenhadaeth

‘Bydd y weledigaeth hon yn cael ei chyflawni drwy warchod, dehongli a hyrwyddo prif asedau treftadaeth yr ardal yn well.’

1.3. Argymhellion

1.4. Caiff ein hargymhellion eu gosod mewn chwe maes ac mae gan bob un gynigion ar gyfer gweithredu. Mae'r Cynllun Gweithredu ar ddiwedd y strategaeth yn nodi mewn mwy o fanylder beth sydd ei angen i wneud cynnydd ymhob maes a nodir a hefyd yr amserlenni tebygol.

1.5. Gwella cyd-drefnu ac ymgynghori.

1.6. Mae yna amrediad eang o sefydliadau ac unigolion gyda chyfrifoldeb dros dreftadaeth Bwrdeistref Sirol Wrecsam. Er mwyn i'r strategaeth hon wneud gwahaniaeth rydym yn credu fod yna angen i sefydlu corff cyd-drefnu newydd neu bartneriaeth i nodi'r prif anghenion datblygiadol; blaenoriaethu camau gweithredu; nodi cyfleoedd ariannu a chreu'r cysylltiadau pwysig hynny a fydd yn sicrhau fod y strategaeth gyfan yn gweithio. Rydym yn cynnig fod y bartneriaeth newydd hon yn cael ei sefydlu ar unwaith ac y dylai gwrdd ddwywaith y flwyddyn drwy gydol oes y strategaeth. Bydd aelodaeth ar gael i unrhyw un gyda diddordeb, ond gofynnir am sylwadau gan CBSW (Treftadaeth, Cadwraeth, Cynllunio, Addysg a Rheoli Cyrchfan); Yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Ymddiriedolaeth Adfywio'r Meysydd Glo; Cadw; Ymddiriedolaeth Archeolegol Clwyd Powys; Cynghorau Cymuned; yr Eglwys yng Nghymru, Grwpiau Treftadaeth (Brymbo, Holt, Partneriaeth Adfywio Cefn Mawr, Ymddiriedolaeth Cymdeithas Glowyr Gogledd Cymru ayb.) a Fforwm Treftadaeth Gogledd Ddwyrain Cymru.

1.7. Argymhelliad 1: Sefydlu corff cyd-drefnu newydd, 'Partneriaeth Treftadaeth Wrecsam' i yrru'r Strategaeth yn ei blaen.

1.8. Nodi Anghenion Cadwraeth.

1.9. Rhaid i'r dasg o warchod a chadw ein hasedau treftadaeth sy'n goroesi, p'run ai ydynt yn henebion hynafol, adeiladau rhestredig, arteffactau, hanes llafar neu archifol, fod yn

egwyddor sylfaenol a gwaelodol unrhyw strategaeth dreftadaeth. Ceir manylion am gadw a gofalu am gasgliadau Amgueddfeydd ac Archifau'r Fwrdeistref Sirol yng Nghynllun Rheoli Casgliadau y gwasanaeth, tra ceir manylion am gwmpas yr hyn rydym yn ei gasglu yn ein Polisiâu Caffael a Gwaredu, a gytunwyd ddiwethaf gan y Cyngor yn 2015 ac a fydd yn cael ei adolygu eto tua 2020.

- 1.10. Yn nhermau henebion hynafol, caiff yr henebion hynny y pennir eu bod o 'bwysigrwydd cenedlaethol' eu hadnabod fel Henebion Cofrestredig ac mae Gwasanaeth Amgylchedd Hanesyddol Llywodraeth Cymru (Cadw) yn gyfrifol amdanynt. Mae tua 10% o'r stoc o henebion hysbys wedi eu hamddiffyn yn gyfreithiol drwy'r dull hwn. O dan Ddeddf yr Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2016 mae'n drosedd os oes unrhyw darfu ar y tir yn digwydd o fewn ardal a warchodir yn gyfreithiol heb ganiatâd Gweinidogion Cymru.
- 1.11. Mae'r 90% arall o'r henebion hysbys yn cael eu hamddiffyn o dan y broses gynllunio. Yn Wrecsam mae Ymddiriedolaeth Archeolegol Clwyd Powys, fel y curadur archeolegol, yn gweinyddu Cofnod Amgylchedd Hanesyddol yr ardal, cronfa ddata o safleoedd archeolegol hysbys, ac mae'n monitro ceisiadau cynllunio am wrthdaro posib. Dylid defnyddio'r Cofnod Amgylchedd Hanesyddol i gefnogi penderfyniadau yn ymwneud â'r amgylchedd hanesyddol wedi eu seilio ar dystiolaeth. Mae Cadw wedi llunio canllawiau ar sut i'w ddefnyddio. Os oes angen bydd yr Ymddiriedolaeth yn argymhell i'r awdurdod cynllunio fod angen cynnal rhaglen benodol o waith archeolegol, i'w ariannu gan y datblygwr, a allai amrywio o asesiad pen desg i gloddio. Caiff hwn ei gynnal gan gontractwyr archeolegol annibynnol sy'n gweithio i friff manwl wedi'i baratoi gan yr Ymddiriedolaeth ei hun.
- 1.12. Yn achos yr Adeiladau Rhestredig, hynny yw adeiladau a bennwyd gan Lywodraeth Cymru i fod o bwysigrwydd archeolegol, er o dan arweiniad Cadw caiff y dasg o fonitro a rheoli o ddydd i ddydd ei wneud gan y Cyngor Bwrdeistref Sirol.
- 1.13. Mae cymorth grant ar gyfer prosiectau cadwraeth penodol ar gael gan Cadw ar gyfer gwaith ar Henebion Cofrestredig a gan Cadw a'r Cyngor ar gyfer gwaith ar adeiladau rhestredig. Gall Cronfa Dreftadaeth y Loteri hefyd ddarparu cymorth grant pan fo prosiect yn bodloni eu hamcanion strategol (gweler uchod).
- 1.14. **Argymhelliad 2: Rydym yn cynnig cynnal archwiliad o'r prif safleoedd er mwyn nodi a chyfrif cost eu hanghenion cadwraeth. Wedyn fe wneir cais am arian i gefnogi rhaglen waith dros gyfnod oes y strategaeth.**
- 1.15. **Datblygu cysylltiadau rhwng asedau treftadaeth allweddol.**
- 1.16. Nid yw safleoedd treftadaeth yn bodoli yn ynysig ond gellir eu cysylltu â safleoedd cysylltiedig drwy themâu cyffredin, lleoliadau cyffredin, unigolion amlwg neu ddigwyddiadau pwysig. Er eu bod wedi eu cysylltu'n hanesyddol, gall safleoedd cysylltiedig fod wedi eu gwahanu gan bellter. Gall creu cysylltiadau rhwng safleoedd o'r fath felly hybu amseroedd hirach yn yr ardal ac annog ymweliadau ychwanegol. Byddai hyn o fudd economaidd i bawb, yn arbennig i fusnesau cysylltiedig fel darparwyr llety ac

arlwyo. Gallai'r cysylltiadau fyddai'n cael eu creu, er enghraifft, fod ar ffurf llwybrau, llenyddiaeth hyrwyddo, gwefannau, rhwydwaith ibeacon, y defnydd o'r cyfryngau cymdeithasol ac arwyddion ffyrdd wedi eu brandio.

- 1.17. Y Bartneriaeth fyddai'n penderfynu ar y Canolbwyntiau Treftadaeth posib a'r safleoedd oddi fewn iddynt, ond maent yn debygol o ganolbwyntio ar Dreftadaeth Ddiwydiannol, y Gororau, Eglwysi, trefi a phentrefi hanesyddol a Chanol Tref Wrecsam.
- 1.18. **Argymhelliad 3: Sefydlu rhwydwaith o Ganolbwyntiau Treftadaeth a cheisio ffyrdd newydd a dyfeisgar o gysylltu safleoedd treftadaeth gyda gwasanaethau a busnesau cysylltiedig.**
- 1.19. **Nodi cyfleoedd datblygu allweddol.**
- 1.20. Yn ychwanegol at gadwraeth, dehongli a chysylltu safleoedd treftadaeth presennol, mae yna botensial i fynd ymlaen â chyfleoedd datblygu allweddol cysylltiedig â'r model canolbwynt treftadaeth a nodir uchod. Bydd rhaid dyfeisio prosiectau beiddgar i ddenu sylw Croeso Cymru a chyrrff ariannu eraill. Bydd angen hefyd i ganolbwyntiau treftadaeth greu cyfleoedd cyflogaeth a chyfrannu at gynnig ymwelwyr rhagorol gyda phwysigrwydd rhanbarthol os ydynt i gael eu cefnogi neu i gael unrhyw hirhoedledd. Mae hyn hefyd yn debygol o fod angen lefel o arian cyfatebol a chefnogaeth gan y strategaeth dreftadaeth hon a'r Cynllun Gweithredu Rheoli Cyrchfan os ydynt i lwyddo.
- 1.21. **Argymhelliad 4: Nodi a cheisio arian ar gyfer cyfleoedd datblygu allweddol i gryfhau'r canolbwyntiau treftadaeth.**
- 1.22. **Gwella marchnata a hyrwyddo ein Treftadaeth.**
- 1.23. Drwy gydol yr ymgynghoriad yn ymwneud â'r strategaeth hon pwysleisiodd y rhai a ymatebodd bwysigrwydd gwneud cysylltiadau rhwng y safleoedd treftadaeth eu hunain a busnesau cysylltiedig eraill. Er mwyn i hyn fod yn effeithiol rydym yn credu ei bod yn hanfodol fod brand arbennig yn cael ei ddatblygu i adlewyrchu treftadaeth unigryw yr ardal.
- 1.24. Gallai'r brand gynnwys logo arbennig yn ogystal â phaled o offer deongliadol yn cynnwys panel graffig a chynlluniau cyhoeddi, ffont a lliwiau.
- 1.25. Byddai'r brand wedyn yn cael ei ddefnyddio yn y cyfryngau dehongli: y cyfryngau cymdeithasol, cyhoeddiadau, arwyddion ffyrdd a byddai'n ddull effeithiol o gysylltu'r holl atyniadau treftadaeth o dan un faner unedig.
- 1.26. Ond serch hynny nid oes llawer o bwynt mewn ymgymryd ag ymarferiad brandio oni bai y gellir defnyddio'r brandio hwnnw'n effeithiol. Mae'n bwysig felly ein bod yn gwybod pwy yw ein darpar gwsmeriaid (boed yn ymwelwyr neu ein cymunedau lleol) a'n bod yn gallu cyfathrebu'n effeithiol gyda hwy (yn nhermau'r hyn y maent ei eisiau a

dysgu o'u profiadau yn ymweld â'n treftadaeth). Yn nhermau hyrwyddo'r brand bydd arnom hefyd angen lluoedd ddiploma effeithiol, dyfeisgar a chost effeithiol y gallwn eu defnyddio.

1.27. Argymhelliad 5: Datblygu 'Brand Treftadaeth' arbennig ar gyfer treftadaeth Wrecsam a cheisio dulliau newydd a dyfeisgar o farchnata a hyrwyddo'r brand.

1.28. Annog pobl ifanc i ymgysylltu gyda'u treftadaeth leol.

1.29. Rydym hefyd yn awyddus i ymgysylltu'n fwy agos gyda phobl ifanc un ai mewn gweithgareddau ffurfiol yn ymwneud â'r ysgol neu ymweliadau a gweithgareddau anffurfiol. Hefyd rydym yn ymwybodol fod tua 75% o'r ysgolion sy'n ymwneud yn rheolaidd ag Amgueddfa Wrecsam o fewn pellter cerdded i'r amgueddfa. Nid yw ysgolion sydd bellach i ffwrdd yn ymweld â safleoedd treftadaeth ac amgueddfeydd neu maent yn ymweld â chyfleusterau sydd bellach i ffwrdd mewn mannau fel Caer, Lerpwl neu Manceinion. Un posibilrwydd fyddai i ysgolion 'fabwysiadu' heneb leol neu Ganolbwynt Treftadaeth; gallant wedyn ddatblygu adnoddau dysgu cysylltiedig â'r safleoedd, llunio teithiau tywys i bobl leol a hyd yn oed datblygu dehongliad ar y safleoedd.

1.30. Argymhelliad 6: nodi cyfleoedd addysgol allweddol i gynyddu nifer yr ymweliadau ysgolion ag asedau treftadaeth allweddol.